

บทบาทพุทธศิลปะในวิถีการดำเนินชีวิตของประชาคมอาเซียน

The Role of Buddhist Arts for the Way of life

in ASEAN Community

พระมหาจิววัฒน์ กนตวณโณ*

พระมหาชาติชาย ปญญาชิโร**

บทคัดย่อ

บทบาทพุทธศิลปะในประเทศอาเซียน แสดงออกในฐานะที่เป็นศิลปะในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งสะท้อนผ่านบทบาทการดำเนินชีวิตของประชาชน หรือกรอบของวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ คติธรรม เนติธรรม วัตถุประสงค์ธรรม และสหธรรม บทบาทของพุทธศิลปะทั้ง 4 ด้าน ดังกล่าว เป็นการสร้างโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อกันและกันทำให้เข้าใจกันและกัน รวมถึงความหลากหลายของพระพุทธศาสนา ที่เข้าได้กับทุกวัฒนธรรม ดังที่องค์พระโลมาของทิเบตเคยตรัสว่า พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่เข้าได้กับทุกวัฒนธรรม ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ส่งเสริมวัฒนธรรมนั้นให้เป็นอารยธรรมยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันอุปสรรคที่จะทำให้การร่วมมือในการขับเคลื่อนบทบาทนี้เป็นไปไม่ได้ หรือไม่เป็นตามกรอบของอาเซียนที่ได้กำหนดไว้ ก็อยู่ที่การเข้าใจผิดที่มีต่อยึดติดกับการนับถือตามแบบของตนเองโดยไม่เปิดใจกว้าง โดยมุ่งเน้นแต่เพียงว่าพระพุทธศาสนาตามที่ประเทศตนเท่านั้นเป็น

* รองผู้อำนวยการศูนย์อาเซียนศึกษา และประธานหลักสูตรวิปัสสนาภาวนา ภาควิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มจร.

** ประธานหลักสูตรสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มจร.

พระพุทธศาสนาที่ถูกต้อง ปฏิบัติถูกต้อง ประเทศอื่นนั้นไม่ถูกต้อง ไม่สำรวจ การเข้าไปกำหนดวัฒนธรรมของตนเป็นวัฒนธรรมที่ดีอย่างเดียว นั้นทำให้เป็นอุปสรรคต่อการร่วมกันกำหนดบทบาทด้านนี้ ดังนั้น ความสำเร็จของการแสดงบทบาทพุทธศิลปะในอาเซียน จะเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้ในแต่ละประเทศ ที่สำคัญคือ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการผลักดันร่วมมือกัน และสร้างความรับผิดชอบร่วมกัน ไม่ควรให้เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ ภาครัฐหรือผู้มีส่วนรับผิดชอบเท่านั้น

คำสำคัญ : บทบาทพุทธศิลปะ, วิธีการดำเนินชีวิต, กรอบวัฒนธรรม

Abstract

The role of Buddhist arts in ASEAN countries expressed as an art of living from birth to death. Which is reflected in the lifestyle of the people or the framework of the 4 cultures: moral, Netidhamma, object, and moral. The roles of the four aspects of the Buddhist arts are creating opportunities to exchange and learn with each other and to understand each other. Including the diversity of Buddhism Compatible with all cultures As the Tibetan Dalai Lama once said Buddhism is a religion that is compatible with all cultures. This is because Buddhism is a religion that Promote that culture as a more civilization at the same time, obstacles that would make it impossible for cooperation to drive this role or not in accordance with the framework of ASEAN that has been defined it lies in the misunderstanding of adhering to one's self-respect without being open-minded. By focusing on just that Buddhism in your country is correct Buddhism do it right other countries are inaccurate and do not focus on defining their own culture as a good one. That makes it an obstacle to sharing this role. Therefore, the success of the role of Buddhist art in ASEAN. How much is going to be it depends on the policies of the leaders

of each country, the key is to allow people to participate in pushing cooperation and create shared responsibility should not only be the duty of the clergy Government sector or the responsible person.

Keywords: The role of Buddhist arts, the lifestyle, the framework of the cultures

บทนำ

พระพุทธศาสนามีประวัติศาสตร์ยาวนาน ในดินแดนแห่งประชาคมอาเซียน หรือสุวรรณภูมิแห่งนี้มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกือบทุกประเทศรวมถึงประชากรที่นับถือพระพุทธศาสนาที่สืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาได้ผูกพันกับวิถีชีวิตของประชาชนในแถบนี้และได้ช่วยสร้างสรรค์ อารยธรรมความรุ่งเรืองของประชาคมอาเซียนหลายประเทศ ภายใต้แนวคิดสังคมแห่งสันติภาพและภราดรภาพ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนานั้นยังคงมีการติดต่อสร้างความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมการศึกษาด้านพระพุทธศาสนา มีการประชุมแลกเปลี่ยน เพื่อการพัฒนาสังคม มีการดำเนินการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างขวางเพื่ออำนวยความสะดวกแก่มหาชนชาวอาเซียนมากยิ่งขึ้น เช่น มีการจัดประชุมสุดยอดผู้นำพุทธศาสนาแห่งโลก (World Buddhist Summit) มีการจัดการประชุมในวันสำคัญของพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชาในระดับโลก เป็นต้น ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องทางพระพุทธศาสนาในประเทศต่าง ๆ ได้มาพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และแสวงหาแนวทางเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนาและความสงบสุขของประชาคม นอกจากนี้ในระดับประชาชนก็ยังคงมีการติดต่อร่วมประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาของประชาชนภายในกันเสมอ (สุวิญ รักสัตย์, 2556 : 2-3) บทความนี้จึงมีจุดมุ่งหมายของการยกหัวข้อนี้ขึ้นมา ก็คงมีจุดประสงค์เพื่อการมองหาคู่ร่วมกันในการผลักดันพระพุทธศาสนาให้เข้าสู่เสาหลักที่ 3 ของประชาคมอาเซียนที่ต้องการสร้างความมั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมร่วมกันได้อย่างไร

บทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศอาเซียน

พระพุทธศาสนาเป็นวัฒนธรรมทางสังคมที่ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของคนไปสู่ทิศทางที่สมบูรณ์ที่สุด เป็นวัฒนธรรมสำหรับการดำเนินชีวิต อาจารย์สุชีพ ปุญญานุภาพ กล่าวไว้ว่า พระพุทธศาสนาเป็นต้นตำรับวัฒนธรรมที่เก่าแก่ที่สุด แต่ยังทันสมัย และมีหลักอารยธรรม คือการนำให้พ้นความป่าเถื่อนที่ทำกันอยู่เดิม ไม่ว่าจะการกีดกันทางวรรณะ การบูชาอัญญา เป็นต้น วัฒนธรรมพระพุทธศาสนาทั้งปฏิบัติและปฏิรูปสังคมให้ดีขึ้น (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2540 : 86)

จึงเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนานั้น เป็นรากเหง้าแห่งวัฒนธรรมที่สามารถพัฒนาคนให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ประเสริฐยิ่งกว่าสรรพสัตว์ใด ๆ ได้ ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า “วิชาจรรณสมปนโน โส เสฏโฐ เทวมานุเส แปลว่า ผู้ที่สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติจึงชื่อว่าประเสริฐในหมู่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”

พุทธวัฒนธรรม จึงเป็นวิถีการดำเนินชีวิตของมนุษย์ที่ดีงามและมีคุณค่าเป็นมรดกแห่งสังคมที่ควรรักษา ดังนั้น บทบาทพระพุทธศาสนาในฐานะรากฐานสำคัญของสังคมและวัฒนธรรมในกลุ่มประเทศอาเซียนที่นับถือพระพุทธศาสนาเป็นหลักและที่กำลังได้รับการเผยแผ่เข้าไปสู่ประเทศอื่น ๆ ตามกรอบของวัฒนธรรมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ คติธรรม เนติธรรม วัตถุธรรมและสหธรรม ดังนี้

1. บทบาททางด้านหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลักธรรมที่เป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา ได้แก่ การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และทำจิตใจให้ผ่องใส และการปฏิบัติตามหลักสัทธาทั้ง 4 ประการ ได้แก่ หลักความเชื่อในกรรม หรือการกระทำ หลักความเชื่อในผลของกรรม หรือผลของการกระทำ หลักความเชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของของตน และหลักความเชื่อที่มีต่อการตรัสรู้พระพุทธเจ้า หลักคตินี้ ถือว่าเป็นหลักพื้นฐานให้สังคมในประชาคมอาเซียนมีความเชื่อที่ถูกต้อง บุคคลจะเป็นเช่นไรก็ด้วยการกระทำของบุคคลผู้นั้นเอง หากทำงานก็ย่อมได้รับผลของงาน หากทำความชั่วก็ย่อมได้รับผลของความชั่วแน่นอนทั้งในระดับภายในและภายนอก ภายในได้แก่ความทุกข์ใจ ภายนอกได้แก่ความเสื่อมจากลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ตาม

หลักแห่งกรรมในจุฬามณีวิภังคสูตรว่า “สัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน เป็นผู้รับมรดกกรรม มีกรรม เป็นกำเนิด มีกรรมเป็นพวกพ้องเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมนั้น แหละจำแนกสัตว์ให้ทราบและดี” (ม.อุปริ.(ไทย) 14/290/350)

2. บทบาททางด้านวัตถุธรรมในพระพุทธศาสนา

วัตถุธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถาปัตยกรรม ปติมากรรม จิตรกรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า วัตถุธรรมทางด้านนี้ของพระพุทธศาสนานั้นงดงาม แสดงให้เห็นถึงอารยธรรมชั้นสูงของสังคมในประเทศอาเซียน การได้รับการศึกษา รักษาไว้ และเผยแพร่ออกไปเพื่อให้ผู้อื่นได้รับประโยชน์ ให้ชาวโลกได้เห็นความงดงามทางด้านนี้ พุทธศิลป์ทั้งมวลสร้างขึ้นบนพื้นฐานพุทธปรัชญาเพื่อใช้ศิลปะให้เข้าถึงจริยธรรม เป็นการเติมเต็มความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น (สุวิญ รักษัตย์, 2556 : 6)

3. บทบาททางด้านเนติธรรมในพระพุทธศาสนา

หลักเนติธรรม เป็นหลักที่แสดงถึงความเชื่อในกฎเกณฑ์กติกาสังคม กล่าวได้ว่า เนติธรรมที่เป็นกฎหมายบ้านเมืองนั้นสร้างวัฒนธรรมให้คนกลัวการลงโทษ แต่เนติธรรมที่เป็นความเชื่อทางสังคมนั้นจะทำให้เกิดความกลัวที่มาจากใจ ไม่กล้าทำผิด เป็นการมีหลักหิริและโอตตปปะต่อการกระทำความผิด แม้ไม่มีคนเห็นก็ไม่กล้าทำ เนื่องจากเกรงจะเป็นเภทภัยกับตนและครอบครัว การใช้ระบบเนติธรรมที่เรียกว่า การขัดเกลาทางสังคม (คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2555 : 69) นั้นมีความยั่งยืนและแน่นอนกว่าการบีบบังคับ

เนติธรรมตามหลักแนวของพระพุทธศาสนา ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีล 5 คือ การไม่เบียดเบียนสิ่งมีชีวิตให้ได้รับความเดือดร้อน ไม่ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ ไม่ผิดประเวณีโดยการครอบครองของรักของหวงของผู้อื่น ไม่พูดกลับกลอกหลอกลวง และไม่ดื่มน้ำเมาและสิ่งเสพติดที่ทำให้เป็นที่มาของความประมาท และตั้งอยู่บนพื้นฐานของธรรม 5 คือ ความมีเมตตากรุณา การรู้จักเสียสละ การยินดีในภรรยาของตน การมีสัจจะรักษาคำพูด และการมีสติสัมปชัญญะ กล่าวคือ มนุษย์ทุกคนย่อมได้รับผลกรรมที่ตนได้กระทำไว้ไม่ว่าดีหรือชั่วก็ตาม ดังคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ว่า

“ถ้าท่านกลัวทุกข์ก็อย่าทำกรรมชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ถ้าท่านจักทำ หรือทำ อยู่ซึ่งกรรมชั่ว ถึงแม้จะเหาะหนีไปก็จะไม่พ้นจากความทุกข์ไปได้เลย” (ขุ.อ.(บาลี) 25/115/150)

4. บทบาททางด้านสธรรมในพระพุทธศาสนา

สธรรม (Social Cultural) เป็นวัฒนธรรมทางสังคมในด้านการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันและกันตามหน้าที่ และสถานะทางสังคม เช่น หน้าที่ระหว่างมารดาบิดากับบุตรธิดา ครูอาจารย์กับศิษย์ สามีกับภรรยา มิตรกับมิตร นายกับบ่าว และสมณพราหมณ์กับฆราวาส เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีเรื่องการอยู่ร่วมกัน การปฏิบัติร่วมกัน ความเอื้อเฟื้อ การเดิน การยืน และการรับประทานอาหาร ความเคารพ ความอ่อนน้อม การใช้ภาษา กริยามารยาทที่มีต่อกันและกันในสังคม (จันทงค์ ทองประเสริฐ, 2547 : 38) บทบาทของพระพุทธศาสนาในด้านนี้ จึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ส่งผลให้สังคมในอาเซียนอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

พุทธศิลปะที่ปรากฏในพระพุทธศาสนา

พุทธศิลปะ มีพัฒนาการมาอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบันงานศิลปะ ในแต่ละยุคสมัย จึงเปลี่ยนแปลงรูปแบบไปตามความนิยม และการถ่ายทอดเล่าขานเรื่องราวต่าง ๆ พุทธประวัติที่บันทึกไว้ในพระไตรปิฎก ช่างศิลป์จึงได้นำออกมาถ่ายทอดผ่านงาน ศิลปะ ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งจิตรกรรมฝาผนัง งานประติมากรรม งานปั้นดินเผา แกะสลักหิน ประเภทต่าง ๆ และแกะสลักไม้ต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นการเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องราว ที่สามารถศึกษาได้จากภาพตามฝาผนังของ โบสถ์ วิหาร วัด กำแพง ปราสาท พระราชวัง อาทิ (ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, 2559 : 60)

ผลงานด้านศิลปะไม่ว่า เป็นพระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง สถาปัตยกรรม ที่พบอยู่หลาย แห่งในประเทศไทย พม่า อินเดีย ลาว อินโดนีเซีย เขมร ทิเบต ล้วนเป็นเครื่องแสดงออกถึง ความศรัทธาในศาสนา แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของพระพุทธศาสนา ด้วยความเชื่อ ความศรัทธาผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อหรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิดเรียกได้ว่า เป็นปรัชญาศิลปะในงานพุทธศิลป์ คืองานศิลปะที่มีธรรมะ

ในศาสนาพุทธอยู่ในงานศิลป์นั้น ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ ทั้งในรูปแบบของงานศิลปวัตถุ หรือพิธีกรรมทางศาสนา ซึ่งจะมีหลักธรรมะสอนอยู่ โดยแบ่งศึกษาออกเป็นประเภทต่าง ๆ ทั้งพระพุทธรูป สถาปัตยกรรมที่ และ วัตถุสิ่งของ

จึงสามารถกล่าวได้ว่า งานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่ง ดังนั้น การนำงานพุทธศิลป์มาเป็นสื่อในการสอนปรัชญาธรรมะต่าง ๆ เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง อาทิ การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังในโบสถ์วิหาร อธิบาย เรื่องพุทธประวัติของพระพุทธเจ้าสถาปนา เจดีย์ พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ช่วยให้ผู้คนมีศรัทธาใน พระพุทธเจ้า และพุทธศิลป์ยังสื่อเพื่อความรู้ในชาดกหรือธรรมบท

ดังนั้น งานพุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลอันเป็นคุณค่าทางจิตใจ ให้เกิดความเกษม เบิกบาน มีความ สุขสงบ โปร่งเบา ร่มเย็นในจิตใจ งานพุทธศิลป์หลายชิ้นล้วนแล้ว ถ่ายทอดความจริงเรื่องราวต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม หลักศีลธรรมความดีงาม เสริมสร้างเพื่อสื่อให้ผู้ศรัทธา ให้เข้าถึงสัจธรรมแห่งชีวิต ไม่ว่าจะเป็นกฏของ ธรรมชาติ ความไม่เที่ยง การพลัดพราก ที่มนุษย์ทุกคนต้องประสบ แม้กระนั้น พุทธ ศิลป์ยังถ่ายทอดความเมตตากรุณา ปลอดภัยให้ผู้คนทุกยุคทุกสมัยเบาบางลง แม้ กาลเวลาจะไม่ทำให้พุทธศิลป์คลายมนต์ขลังลงได้อาติ พุทธศิลป์ พระพุทธรูปปางลีลา ลอยตัว แม้ผ่านกาลเวลามานานแล้ว แต่ความงดงามยังฉายแสงความ เมตตากรุณาไม่ เปลี่ยนแปลง

โดยเฉพาะประเทศไทย มีประวัติศาสตร์ทางพระพุทธศาสนาเป็นศาสนา ประจำชาติไทย มายาวนาน ดังนั้น ในประเทศไทยจึงมีพุทธศิลป์เป็นจำนวนมาก พุทธ ศิลป์ที่ปรากฏในประเทศไทยเริ่มมีให้ เห็นเป็นหลักฐานที่ยังหลงเหลืออยู่ก็คือในสมัย สุโขทัย และสมัยกรุงศรีอยุธยาทำให้ได้เห็นร่องรอยความงดงาม ความศรัทธา ความเชื่อ และประวัติศาสตร์ชาติพันธุ์ของไทยได้เป็นอย่างดี แต่แม้ว่า พุทธศิลป์จะทำหน้าที่ สื่อสารศรัทธา เจตนา และแนวความคิดของผู้สร้างอย่างดียิ่ง แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า เริ่ม จะมีพุทธพาณิชย์เข้ามาเจือปนด้วย (ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ, 2559 : 60 - 61)

พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะ เป็นศิลปกรรมที่สร้างขึ้นมาเพื่อสนองตอบ และรับใช้ งานทางด้านพระพุทธศาสนา โดยตรงทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และ

สถาปัตยกรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นเป็นความงาม เพื่อความพอใจที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมทางวัตถุถวายเพื่อเป็นพุทธบูชา เนื่องในพระพุทธศาสนาเป็นการส่งเสริมเผยแพร่เป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของ พุทธศาสนิกชน ให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดีงามตามหลักธรรมของ พระพุทธศาสนา โดยสิ่งที่ผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อ หรือสอดแทรกไว้ในงานศิลปะแต่ละชนิด โดยไม่เลือกว่า จะเป็นลัทธิมหาญาณ หรือเถรวาท ดังจะเห็นว่า งานศิลปะที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบของงานที่ผู้สร้างมักจะสื่อหลักธรรมสอนอยู่ด้วย และสร้างในวัดเพื่อพุทธบูชา เพื่อการปลุกศรัทธาเตือนใจ เป็นการเผยแพร่พระพุทธศาสนาในรูปแบบหนึ่ง

จากความหมายของงานพุทธศิลปะที่ยกมาข้างต้น แม้จะมีความหมายที่แตกต่างกันในรายละเอียดและจุดเน้น แต่เมื่อสรุปจะเห็นแนวทางสำคัญ 2 ประการ (จารุวรรณ พึ่งเทียร, 2553 : 4) คือ

1) พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะที่สร้างขึ้นเพื่อรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง มีความมุ่งหมายเพื่อชักนำให้เกิดความเลื่อมใสต่อพระพุทธศาสนา พร้อมกับน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติตามในระดับปุถุชน และเมื่อศรัทธามีมากยิ่งขึ้น ก็สามารถนำพาตนเองเข้าสู่การปฏิบัติธรรมได้

2) พุทธศิลป์ เป็นงานศิลปะประเภททัศนศิลป์ (มองเห็นได้ด้วยตา) ประกอบด้วย พุทธศิลป์ด้านสถาปัตยกรรม พุทธศิลป์ด้านประติมากรรม พุทธศิลป์ด้านจิตรกรรม สามารถบ่งบอกลักษณะเฉพาะของแต่ละยุคสมัยได้ เช่น ในประเทศไทย เรียกว่า พุทธศิลป์สมัยเชียงแสน พุทธศิลป์สมัยทวารวดี พุทธศิลป์สมัยสุโขทัย เป็นต้น

1. ความหมายของคำว่า “พุทธศิลป์”

คำว่า “พุทธศิลป์” แยกออกเป็น 2 คำ คือ คำว่า “พุทธ” ตามรากศัพท์หมายถึง ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน แต่ความหมายโดยอรรถ หมายถึง “พระพุทธศาสนา” และคำว่า “ศิลปะ” หรือ “ศิลป์” หมายถึง สิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น ด้วยความคิดและสติปัญญาตลอดทั้งขบวนการช่าง หรืองานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด (ศิลป์ พีระศรี, 2515 : 25-26) โดยทั่วไป

มักใช้คำว่า “ศิลปกรรม” หมายถึง สิ่งที่ทำขึ้นด้วยมือ หรือฝีมือทางการช่าง เพราะฉะนั้น เมื่อนำเอาคำว่า “พุทธ” กับ “ศิลปะ” มารวมกันกลายเป็นคำว่า “พุทธศิลป์” หมายถึง ศิลปกรรมที่สร้างขึ้นรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรงทั้งในด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และสถาปัตยกรรม ในลัทธิมหายานและหินยาน (สงวน รอดบุญ, 2529 : 190) หรือศิลปกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา (หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล, 2520 : 2) ซึ่งบางครั้งเรียกว่า “ศิลปกรรมพระพุทธศาสนา”

ดังนั้น ความหมายโดยทั่วไปของ “พุทธศิลป์” จึงหมายถึงผลงานอันเป็นความ พากเพียรของพุทธศาสนิกชนที่ได้พยายามสร้างสรรค์ขึ้นด้วยแรงกาย และกำลัง ความคิด โดยประสงค์จะให้เป็นที่บูชา หรือเป็นเครื่องแสดงออกถึงความระลึกถึง พระพุทธเจ้าและให้เกิดศิลปกรรม เพื่อเป็นสื่อศรัทธาที่สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรม จากศาสนสถานและศาสนวัตถุ ที่มีการสร้างสรรค์เอาไว้เพื่อเป็นอนุสรณ์ในพุทธศาสนา หรือเพื่อเสริมสร้างความศรัทธาเลื่อมใสให้สมบูรณ์นั่นเอง

คำว่า “**พุทธศิลป์**” เป็นคำที่ใช้เรียกงานที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธรูปศาสนา สร้างขึ้นด้วยความเลื่อมใสศรัทธา โดยคำว่า “พุทธศิลป์” แยกอธิบายตามรูปคำ และ ความหมาย ดังนี้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2552 : 795)

พุทธะ ตามรากศัพท์ในพจนานุกรม หมายถึง ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบานแล้ว ใช้เฉพาะเป็นพระนามของพระบรมศาสดาแห่งพระพุทธรูปศาสนา เรียกเป็นสามัญว่า พระพุทธเจ้า

ศิลปะ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อแสดงออกซึ่งอารมณ์ ความคิด ปัญญา และความงาม

พุทธศิลป์ ถูกเรียกว่า “ศิลปกรรมทางพุทธศาสนา” หมายถึง ผลงานอันเป็น ความพากเพียรของศิลปิน (ช่าง) ที่ได้พยายามสร้างสรรค์ขึ้นด้วยแรงงาน และกำลัง ความคิด โดยประสงค์จะให้เป็นที่บูชา หรือเป็นเครื่องแสดงออกถึงความระลึกถึง พระพุทธเจ้า และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอน ทำให้เกิดเป็นผลงานทางศิลปกรรม เพื่อ เป็นสื่อศรัทธาที่สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรมจากศาสนสถาน และศาสนวัตถุที่มีการ

สร้างสรรค์เอาไว้เพื่อเป็นอนุสาวรีย์ (คำสั่งสอน คำแนะนำพร่ำสอน) ในพระพุทธศาสนา หรือเพื่อส่งเสริมความศรัทธาเลื่อมใสให้สมบูรณ์นั่นเอง (ศิลป์ พีระศรี, 2515 : 25-26)

เพราะฉะนั้น พุทธศิลป์ จึงได้แก่ ผลงานอันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ที่ได้พยายามสร้างขึ้นด้วยร่างกาย และกำลังความคิด โดยประสงค์ให้เป็นเครื่องบูชา หรือเป็นเครื่องแสดงออกซึ่งความระลึกถึงพระพุทธเจ้า และทำให้เกิดศิลปกรรมเพื่อเป็นสื่อศรัทธาที่สามารถเห็นได้เป็นรูปธรรมจากศาสนสถาน และศาสนวัตถุที่มีการสร้างสรรค์เอาไว้ เพื่อเป็นอนุสรณ์ในพระพุทธศาสนา ในงานศิลปะที่ปรากฏหลักฐานเป็นเครื่องยืนยันแล้วนั้น จะพบได้ว่า บรรดาศิลปินผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น มีความผูกพันอยู่กับคติความเชื่อ หรือศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือพระพุทธศาสนานั้น ได้ปรากฏหลักฐานให้เห็นเป็นโบราณสถานทางพระพุทธศาสนา นั้นเกิดมา เพราะว่า พระมหากษัตริย์ได้ทำหน้าที่เป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทรงเป็นผู้นำและทรงทำการส่งเสริมศิลปินให้สร้างสรรค์ศิลปะ หรือเกิดงานพุทธศิลป์ขึ้น ด้วยแรงศรัทธาของผู้ที่สร้างสรรค์ผลงานนั้น ๆ

โดยพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้อธิบายความหมายไว้ว่า “พุทธเจดีย์” เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า มี 4 ชนิด คือ ธาตุเจดีย์ บริภาคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และ อุทเทสิกเจดีย์” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2524 : 795)

ในปัจจุบัน นักปราชญ์ด้านการศาสนา ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ ไว้หลากหลาย ซึ่งพอสรุปได้ดังตัวอย่างต่อไปนี้

พระธรรมโกศาจารย์ หรือ พุทธทาสภิกขุ ท่านได้อธิบายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ มีเนื้อความสรุปได้ว่า “ยอดของศิลปะนั้น เป็นเรื่องดำรงชีวิตจิตใจให้อยู่เหนือความทุกข์ นี่เป็นศิลปะสูงสุดในพระพุทธศาสนา เรียกว่า เป็นศิลปะของชาวพุทธ ในการที่ช่วยกันปลดปล่อยความทุกข์ในทางจิตใจ หรือปัญหาสังคม ในปัจจุบันเปลี่ยนไปเป็นเรื่องทางวัตถุ ศิลปะของชาวพุทธเลยกลายเป็นเรื่อง โบสถ์เจดีย์และพระพุทธรูปสวยๆ...”

พระราชวรมณี (ประยูรค์ ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายไว้ว่า พุทธศิลป์ คือ เจดีย์ที่เคารพนับถือ บุคคล สถานที่ หรือวัตถุ ที่สมควรเคารพบูชาเจดีย์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้ามี 4 ประเภทคือ 1) ธาตุเจดีย์ คือสถานที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ

2) บริโภคเจดีย คือสิ่งหรือ สถานที่ ที่พระพุทธรูปเจ้าเคยทรงใช้สอย 3) ธรรมเจดีย คือ สถานที่บรรจุพระธรรมหรือบรรจุ พระพุทธรูป 4) อุทเทสิกเจดีย คือพระพุทธรูป ทางด้านศิลปกรรมไทย หมายถึงสิ่งที่ก่อเป็น ยอดแหลม เป็นสถานที่บรรจุสิ่งที่เคารพ นับถือ เช่น พระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ อัฐิของเจ้าเมือง พระมหากษัตริย์ และอัฐิของบรรพบุรุษ เป็นต้น (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2540 : 5)

พุทธ ความหมายคือ ท่านผู้ตรัสรู้แล้ว ผู้ตรัสรู้ ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบาน ท่านผู้รู้ อริยสัจสี่ อย่างถ่องแท้ (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2540 : 268)

ศิลปะ ความหมายคือ ฝีมือ ความฉลาดในฝีมือ การแสดงออกมาให้ปรากฏ อย่างงดงามน่าชม วิชาที่ใช้ฝีมือวิชาชีต่างๆ ศิลปะ หรือ ศิลป์ เป็นการกระทำหรือ ขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือ การสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงานแห่งความคิดและการรังสรรค์ ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึก ในความงดงาม ความชอบ ความพึงพอใจ ความประทับใจ หรือเกิดความ สะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รัก ไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น (พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต), 2540 : 390)

พระไพศาล วิสาโล ได้กล่าวถึงศิลปะเป็นเรื่องของความงาม ซึ่งสามารถสร้างความ ตื่นตาตื่นใจจนเกิดอาการตะลึงงัน หรือสะกดใจให้เกิดความลุ่มหลง อยาก ชิดใกล้ ใคร่ครอบครอง (พุทธศาสนาเรียกว่า ราคะ) แต่ในอีกด้านหนึ่ง ศิลปะสามารถเป็นสื่อให้ เราเข้าถึงความดีและความจริงได้ กล่าวคือ บันดาลใจให้เกิดศรัทธาในสิ่งดีงาม หรือน้อมใจให้เกิดความสงบ เกิดกำลังใจใฝ่ฝันอย่างมั่นคง ในอุดมคติ อีกทั้งสามารถเปิดเผย ความจริงของชีวิตให้เราได้ประจักษ์ รู้เท่าทันมายาจนละวางได้ ศิลปะชั้นครูยังสามารถ ยกจิตสู่สภาวะเหนือโลกเหนือสามัญ (transcendence) คือ สภาวะที่จิตได้สัมผัสกับ ความจริงขั้นสูงสุดหรือ ปรมัตถ์ เช่น ความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติและจักรวาล สภาวะที่อัตตาตัวตนได้ เลือนหาย ไม่มีเส้น แบ่งระหว่างฉันกับโลกอีกต่อไป อยู่เหนือ สมมติบัญญัติหรือความจริงแบบทวินิยม (dualism) เป็นสภาวะที่จิตเปี่ยมด้วยเมตตา กรุณา อย่างไม่มีประมาณ (พระไพศาล วิสาโล, 2553, ออนไลน์)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้เขียนพุทธศิลป์ที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธรูปและพระเครื่อง ในหนังสือพระผู้เป็นปราชญ์แห่งพระพุทธศาสนาไว้ว่า

เมื่อ พุทธศักราช 2508 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ได้ทรงสร้างพระเครื่องขึ้นพิมพ์หนึ่งเป็นการส่วนพระองค์ เรียกว่า “พระกำลังแผ่นดิน” หรือ “พระสมเด็จจิตรลดา” พระองค์ทรงมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ

1) เพื่อพระราชทานแก่ผู้ทูลขอ หรือพระราชทานตามอภัยาคัยเป็นเครื่องเตือนใจให้ผู้ที่ได้รับพระราชทาน มีความประพฤติปฏิบัติดีสมกับที่ได้พระราชทาน

2) เพื่อเป็นกำลังแผ่นดิน

3) เพื่อให้เกิดความสามัคคีรวมกำลังกันรักษาแผ่นดินสืบไป

พระผงจิตรลदानี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ทรงดำริออกแบบ และทรงสร้างขึ้นด้วยฝีพระหัตถ์ของพระองค์เองทุกองค์ มีพระลักษณะด้านพุทธศิลป์สวยงาม (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545 : 100-101)

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ทรงอธิบายพุทธศิลป์มีเนื้อความว่า (กรมพระยาตำราจราชานุภาพ, 2517 : 53-53) “ในสมัยนั้น พุทธบริษัทนับถือพระไตรสรณคมน์ ไม่มีวัตถุอื่นเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา พระไตรสรณคมน์จึงเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาเจดีย์ในพระพุทธศาสนา จึงมี 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์บริโศกเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ เกิดในภายหลัง

พระยาอนุমানราชธนะ (เสถียร โกเศศ) ได้กล่าวว่า ศิลปะ หมายถึง งาน อันเป็นความพากเพียรของมนุษย์ ซึ่งต้องใช้ความพยายามด้วยมือและด้วยความคิด (พระยาอนุমানราชธนะ (เสถียร โกเศศ), 2515 : 21)

รศ.สงวน รอดบุญ แสดงข้อความไว้ว่า พุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะประเภทต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อศาสนาพุทธ มีด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดเป็นประจักษ์พยานในความมั่นคงของพระศาสนา ส่งเสริมการเผยแผ่พระธรรม และโดยมุ่งหมายให้งานพุทธศิลป์เป็นสิ่งช่วยโน้มน้าว

จิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาปสาทะ ประพฤติปฏิบัติตนไปในทางที่ดีงาม ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า (สงวน รอดบุญ, 2535 : 481)

อำนาจ เย็นสบาย ได้แสดงพุทธศิลป์ตามทรรศนะของอาจารย์เฉลิมชัย โฆษิตพิพัฒน์ มีเนื้อความพอสรุปได้ว่า

คำว่า “พุทธศิลป์” มิใช่เป็นอุบัติการณ์ทางภาษาคำครั้งใหม่ หรือเป็นปรากฏการณ์ทางศิลปะล่าสุด หรือเป็นนิมิตใหม่ในการแสวงหาที่เพิ่งค้นพบ ใดๆก็ตาม จากคำว่า พุทธศิลป์ มีรากฐานผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน มีลักษณะเฉพาะของความเป็นตะวันออก มีลักษณะเฉพาะพิเศษแบบชนชาติไทย ศิลปะกับวัด มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดมาเป็นเวลาช้านาน ไม่ว่าจะเป็นภาพเขียน พุทธปฏิมา สถาปัตยกรรม และวรรณกรรม ซึ่งศิลปะแขนงต่าง ๆ เหล่านี้ได้รับการกล่าวขานว่า เป็นพุทธศิลป์ โดยมีเหตุผลสำคัญประการหนึ่ง เพราะสร้างขึ้นในปริณทลของวัด เนื้อหาสาระมีส่วนเกี่ยวข้องกับพระศาสนา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมาเกี่ยวข้องกับคำสอนโดยอาศัยวิธีการต่าง ๆ เช่น ทฤษฎีสามโลกในไตรภูมิ และอีกประการหนึ่ง เพราะศิลปะปั้นหรือช่าง ต้องการแสดงเจตจำนงในการนรมิตศิลปกรรมด้วยพลังศรัทธา และเป็นพุทธบูชา เป็นต้น (อำนาจ เย็นสบาย, 2532 : 95-97)

อำนาจ เย็นสบาย แสดงเนื้อความเพิ่มเติมอีก ว่า สำนักสันตติโศก ได้เสนอทรรศนะทางศิลปะที่แตกต่างกันออกไป จากความเข้าใจของคนทั่วไป แม้กระทั่งตำราเรียนศิลปะที่เขียนเรื่องพุทธศิลป์ ก็มีภาพของวัดอุณหได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ การอธิบายคุณค่าก็พูดเฉพาะรูปแบบ เส้น สี จังหวะ องค์ประกอบกระทั่งเปรียบเทียบพระพุทธรูปในยุคคลาสสิก มีความงามอ่อนหวานปานสตรี กล่าวโดยเฉพาะก็คือ พุทธศิลป์ หรือศิลปะที่เกี่ยวกับศาสนาพุทธ ที่ศึกษาเล่าเรียนกัน มิได้มีการเน้นให้ถึงพุทธธรรม...” (อำนาจ เย็นสบาย, 2532 : 43)

เชลุด นิมเสมอ ได้แสดงเนื้อความเกี่ยวกับพุทธศิลป์ไว้ว่า งานพุทธศิลป์ซึ่งประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ศิลปะสื่อผสมและอาจรวมถึงสถาปัตยกรรมด้วยนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ

รูปทรง คือ ส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัสดุ และทัศนธาตุต่างๆ ที่สัมผัสได้ด้วยประสาทตา

เนื้อหา คือ ส่วนที่เป็นนามธรรมที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกนึกคิด ผ่านทางรูปทรง เช่น เรื่องราว อารมณ์ และสัญลักษณ์ (ชะลูด นิมเสมอ, 2532 : คำนำ)

อารี สุทธิพันธุ์ ได้แสดงเนื้อความเกี่ยวกับงานพุทธศิลป์ไว้ว่า นอกจากงานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้น ควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ (อารี สุทธิพันธุ์, 2528 : 76)

1. คุณสมบัติที่แท้จริงในตัวของงานทัศนศิลป์ 3 ส่วน คือ

1.1 คุณสมบัติกายภาพภายใน ได้แก่ วัสดุที่นำมาประกอบกับวิธีที่ผสมผสานกันทำให้เกิดเป็นผลงาน จิตรกรรม ประติมากรรม หรือสถาปัตยกรรมขึ้น ซึ่งมุ่งหมายถึงคุณสมบัติและคุณค่าของวัสดุที่ทำให้ผู้พบเห็นตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ตนรับรู้ นั้น และถ้าหากว่า ผู้พบเห็น พบว่า วัสดุที่ใช้นั้นชำรุด กะเทาะ เสียหายส่วนใดส่วนหนึ่ง ก็ จะเกิดความรู้สึกร่วม เสียหาย หวงแหน

1.2 คุณสมบัติทางความรู้สึกกายภาพที่แสดงให้เห็น ได้แก่ ลักษณะท่าทางของผลงานศิลปะนั้น ๆ จะผูกพันกันแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของศิลปินผู้สร้าง เช่น ท่าทางของพระพุทธรูป มักจะแสดงท่าทางเฉพาะแบบไม่แสดงความรู้สึกต่อเนื้อแก่ผู้พบเห็น เมื่อเราเห็นพระพุทธรูปอยู่ในท่านั่ง ก็มีความรู้สึกนั่งจริง ๆ จะยืนไม่ได้ หรือยืน ก็จะไม่ยืน ท่านั้น จะก้าวเดินต่อไปไม่ได้ เป็นต้น

1.3 คุณสมบัติทางความหมายต่อชุมชน ได้แก่ ผลงานที่เกี่ยวกับพิธีทางศาสนา ทางความเชื่อ และการแสดงพื้นเมือง คุณสมบัติตามความหมายนี้ เมื่อผู้พบเห็นรับรู้แล้ว ก็จะมีบังเกิดความรู้สึกต่อเนื่องในจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรมและความสามัคคี

2. คุณสมบัติในการดำรงอยู่ของงานพุทธศิลป์ หมายถึง งานพุทธศิลป์ จะต้อง มีตำแหน่งในการติดตั้งที่แน่นอน มีขนาดสูงต่ำเหมาะสม มีมุมที่งดงามมากที่สุดมุมใดมุมหนึ่ง ส่วนมุมอื่น ๆ เป็นส่วนประกอบ นอกจากนี้ ยังเกี่ยวข้องกับตำแหน่งของแสง และเงา ที่ตกทอดลงบนผลงานนั้นด้วยมุมที่เหมาะสม

3. คุณสมบัติที่ให้ความรู้สึกเพิ่มขึ้น ยิ่งดูยิ่งประทับใจ หมายถึง งานทัศนศิลป์ จะต้องก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เมื่อเข้าไปเห็นพระ

ประธานในอุโบสถ ครั้งแรกมีความประทับใจอย่างไร และภายหลังเข้าไปชมอีก ย่อมมีความประทับใจเพิ่มขึ้น ยิ่งพิศยิ่งซึ่ง ยิ่งดูนานเข้า ยิ่งเพิ่มความรู้สึกน่าเลื่อมใสในคุณค่าของวัสดุ คุณค่าของรูปทรง และทรงคุณค่าทางศิลปกรรม ผลงานนั้น ถือได้ว่าทรงคุณค่าทางความรู้สึกเพิ่มขึ้นและเป็นความรู้สึกเฉพาะตน

4. คุณสมบัติที่ช่วยส่งเสริมให้คิดถึงสิ่งอื่น หมายถึง งานทัศนศิลป์นั้น จะต้องก่อให้เกิดความคิดเปรียบเทียบกับผลงานอื่น ๆ ที่เคยเห็นตามประสบการณ์ที่ผ่านมา พลุกเร้าให้คิดถึงคุณค่า ยิ่งกว่านั้นยังทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมกับผลงานทางศิลปะที่ตรงหน้า ซึ่งถือได้ว่า เป็นความรู้สึกทางสุนทรียภาพเฉพาะตนอย่างหนึ่ง

5. คุณสมบัติที่มีความสมบูรณ์ในตัว หมายถึง งานพุทธศิลป์นั้น จะต้องมีความสมบูรณ์ลงในตัวรูปทรงและเรื่องราว ไม่สามารถที่จะแยกส่วนประกอบขึ้นใดชิ้นหนึ่งออกได้

2. เนื้อหาพุทธศิลป์ทางพระพุทธศาสนา

เนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ที่นำมาสร้างสรรค์ และถ่ายทอดเป็นงานพุทธศิลป์ สามารถจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (สมชาติ มณีโชติ, 2529 : 54)

1. กลุ่มที่มีเนื้อหาวาดด้วย : พระพุทธรูปรัตนตรัย ได้แก่ เรื่องอดีตพุทธ, ปัจจุบันพุทธเจ้า, พุทธประวัติ, ชาดก, สาวกพุทธ, อนาคตพุทธ

2. กลุ่มที่มีเนื้อหาวาดด้วย : ไตรภูมิ

3. กลุ่มที่มีเนื้อหาวาดด้วย : ธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต

ประเภทของงานพุทธศิลป์

ก. สถาปัตยกรรม

สถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่กระทำขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์กำหนดขอบเขตปริมาตรของที่ว่าง ให้เกิดบรรยากาศและประโยชน์ใช้สอย ตามความต้องการของมนุษย์ (ทั้งนามธรรมและรูปธรรม) โดยอาศัยหลักการทางศิลปะ (ความงาม) และวิทยาศาสตร์ (เหตุผล) (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, ม.ป.ป. : 83)

สถาปัตยกรรม ที่สร้างขึ้นเนื่องในพระพุทธศาสนา โดยทั่วไปสร้างขึ้นในบริเวณที่เรียกว่าพุทธสถาน (วัด) เพื่อใช้ประกอบกิจกรรมทางศาสนา ได้แก่ อาคารสิ่งก่อสร้าง

ถาวรวัตถุต่าง ๆ เพื่อการสักการบูชาและบำเพ็ญศาสนกิจ รวมถึงสิ่งก่อสร้างที่เป็นที่อยู่อาศัยของพระสงฆ์ (กรมศิลปากร, 2540 : 5)

ข. ประติมากรรม

ประติมากรรม เป็นศิลปะที่สื่อความด้วยการเห็น มีปริมาตร สามารถสัมผัสรู้สึกถึงความกว้าง ความยาว และความสูง รวมทั้งความลึกและความนูนได้

การสร้างงานประติมากรรมเนื่องในพระพุทธศาสนา เพื่อใช้เป็นอนุสรณ์อย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดคติ ความเชื่อ และแนวคิดทางศาสนาให้เป็นรูปธรรม สัมผัสได้ด้วยตา (การเห็น) ก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เรื่องราวในศาสนา ตลอดจนความประทับใจอันนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธา (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2535) ดังต่อไปนี้

3. ประเภทของประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา

การสร้างประติมากรรมทางพระพุทธศาสนา มีวัตถุประสงค์เพื่อเสนอความเชื่อทางศาสนาเป็นหลักใหญ่ เป็นการรับใช้ศาสนาด้วยผลงานประติมากรรม น้อมนำชักจูงให้คนในสังคมเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น สามารถรับรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสอนของศาสดามากขึ้น เพื่อเป็นสิ่งแทนหรือพรรณนาความรู้สึกนึกคิด ความเชื่อออกมาเป็นรูปธรรม ดังนั้น อาจจำแนกประเภทของประติมากรรมตามลักษณะ และวัตถุประสงค์ที่แสดงออกได้ 2 ประเภทใหญ่ๆ ดังนี้ คือ

ประเภทที่ 1 ประติมากรรมรูปเคารพ

ประติมากรรมรูปเคารพที่สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นตัวแทนในสิ่งเคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน ประติมากรรมรูปเคารพ จึงเป็นรูปทรงแห่งวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นสิ่งแทน (สัญลักษณ์) เป็นสิ่งพรรณนาความรู้สึกอุดมคติ และความเชื่อที่เป็นนามธรรม ให้ปรากฏเป็นรูปธรรม มีจุดมุ่งหมายให้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูป และรูปสัญลักษณ์

1.1 พระพุทธรูป

ประติมากรรมรูปเคารพที่สร้างขึ้นเพื่อเคารพบูชานี้ พระพุทธรูปนับว่าเป็นประติมากรรมที่สำคัญที่สำคัญและสร้างสรรค์เป็นจำนวนมากที่สุด อันสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะลัทธิเถรวาท เป็นที่ยอมรับนับถือต่อเนื่องกันมานาน จาก

อดีตมาจนถึงปัจจุบัน องค์พระพุทธรูปเปรียบเสมือนหัวใจของศิลปวัตถุทางศาสนา เพราะเป็นอุเทสิกเจดีย์ วัตถุประสงคฺ์ที่สร้างขึ้นเพื่อปรารถนาให้ระลึกถึงองค์พระพุทธรเจ้า และเพื่อน้อมนำใจให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในพุทธประวัติจึงได้กำหนดระบบแบบแผนท่าต่าง ๆ ของพระพุทธรูปเป็นปางต่าง ๆ แต่ละปางของพระพุทธรูป ในพุทธประวัติ มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนเรื่องราวอันเป็นบุคลากริษฐานและเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติ ที่ได้รับการกำหนดแบบเป็นรูปธรรมเป็นอิริยาบถต่าง ๆ เช่น นั่ง นอน ยืน เดิน เป็นต้น

การสร้างพระพุทธรูป มิได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อแสดงลักษณะของพระพุทธรเจ้าเพียงส่วนเดียว แต่ต้องทำให้งามต้องใจพุทธศาสนิกทั้งหลายด้วย เพราะพระพุทธรูปเป็นศูนย์รวมของพุทธศาสนิกชนซึ่งเป็นที่กราบไหว้บูชา ดังนั้น พระพุทธรูป จำต้องสร้างขึ้นด้วยวัตถุที่มีความคงทนถาวรและทรงคุณค่า เช่น ทองคำ หยก หินแกรนิต หินอ่อน หรือโลหะมีค่าต่าง ๆ ถ้าจำเป็นต้องสร้างขึ้นด้วยวัตถุที่มีความคงทนน้อย เช่น หินทราย ไม้หรือปูน ต้องตกแต่งผิววัสดุนั้นให้มีคุณค่าขึ้นด้วยการลงรักปิดทองคำเปลวทับหรือตีแผ่นทองหุ้มปิดไว้ ประติมากรรมเหล่านี้ มักสำเร็จลงด้วยจิตศรัทธาเลื่อมใสอย่างแท้จริง ล้วนเต็มไปด้วยความวิริยะ อุตสาหะ และกรรมวิธีการสร้างอย่างยอดเยี่ยม

1.2 รูปสัญลักษณ์

เป็นประติมากรรมที่ได้รับอิทธิพลการสร้างมาแต่ครั้งอินเดียโบราณ ซึ่งมีคติห้ามสร้างพระพุทธรูปเป็นรูปเคารพ จึงคิดหาทางสร้างรูปเคารพเป็นสัญลักษณ์แสดงเรื่องราวของพระพุทธรองค์ขึ้น ภายหลังได้มีการสร้างพระพุทธรูป โดยชาวกรีกที่นับถือพระพุทธรศาสนาในแคว้นคันธารราฐพุทธศาสนิกชนจึงหันมานิยมสร้างพระพุทธรูปกันมากขึ้น และแพร่หลายมาจนถึงทุกวันนี้ แต่การสร้างประติมากรรมรูปสัญลักษณ์ก็ยังคงสืบทอดกันมาทุกยุคทุกสมัย แม้จะมีจำนวนไม่มากเท่าการสร้างพระพุทธรูปก็ตาม กล่าวโดยสรุป ประติมากรรมรูปสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นมีวัตถุประสงค์ เพื่อสะท้อนเรื่องราวของพุทธประวัติ ตอนสำคัญๆ ตัวอย่างเช่น

รูปดอกบัว	เป็นสัญลักษณ์แห่งการประสูติ
รูปบัลลังก์และต้นโพธิ์	เป็นสัญลักษณ์แห่งการตรัสรู้
รูปธรรมจักรและกวางหมอบ	เป็นสัญลักษณ์แห่งการแสดงปฐมเทศนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน
รูปสกลุป	เป็นสัญลักษณ์แห่งการปรินิพพานรอยพระ พุทธรบาท เป็นสัญลักษณ์แห่งการประทับ รอยแห่งพระพุทธศาสนาขององค์สัมมาสัม พุทธเจ้าลงบนพื้นแผ่นดินที่พระธรรมของ พระองค์เผยแพร่อำนาจไปถึง

ประเภทที่ 2 ประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรม

การสร้างประติมากรรมเพื่อตกแต่งสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธศาสนามีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนคติความเชื่อทางศาสนา ด้วยการพรรณนาหรือบรรยายด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพประติมากรรมทั้งยังเป็นการประดับตกแต่งศาสนสถานให้เกิดคุณค่า ความงาม อลังการ อันก่อให้เกิดความเข้าใจและความเลื่อมใสศรัทธา ประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรมแบ่งตามหน้าที่ใช้สอย ได้แก่ ประติมากรรมเล่าเรื่องและประติมากรรมลวดลายประดับ

2.1 ประติมากรรมเล่าเรื่อง เป็นประติมากรรมเทคนิคปูนปั้นหรือแกะสลักเป็นภาพนูนทั้งสูงและนูนต่ำ บริเวณที่ติดตั้งงานได้แก่ ฐานผนัง หรือหน้าบันของอาคารทั้งภายในและภายนอก โดยแสดงเรื่องราวทางศาสนาเกี่ยวกับพุทธประวัติหรือชาดก (ทศชาติ) โดยประติมากรจะเลือกเรื่องหรือตอนสำคัญๆ มาแสดงให้เหมาะสมกับพื้นที่ในการสร้างงานที่มีอยู่

2.2 ประติมากรรมลวดลายประดับ เป็นประติมากรรมที่สร้างขึ้นเพื่อประดับตกแต่งอาคารทางศาสนา ให้เกิดคุณค่าทางความงามและสะท้อนคติความเชื่อทางศาสนาให้ปรากฏเป็นรูปธรรม

2.3 ประติมากรรมตกแต่งสะท้อนความเชื่อ เป็นประติมากรรมตกแต่งประดับอาคารหรือศิลปวัตถุ มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงความหมายและสะท้อนคติความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ คติไตรภูมิและจักรวาลเป็นหลัก เช่น ฐานรูปสลั tvbันไดนาค เป็นต้น

ค. จิตรกรรม

ความหมายโดยทั่วไปของ “จิตรกรรม” คือ ภาพวาดระบายสีบนพื้นผิวนราบเส้น-สี เป็นองค์ประกอบหลักสำคัญ ที่ประกอบกันเป็นภาพ ส่วนผู้สร้างงานจิตรกรรมนั้น เรียกว่า “ช่างเขียน” หรือ “จิตรกร” (สันติ เล็กสุขุม, 2535 : 161)

ประเภทของจิตรกรรม

การกำหนดและการจำแนกประเภทของงานจิตรกรรมไทยอาจจำแนกได้ 2 วิธี คือ จำแนกโดยประเภทของวัสดุหรือพื้นที่รองรับภาพจิตรกรรม และจำแนกโดยอาศัยการพิจารณาจากรูปแบบที่ปรากฏด้วยสายตา (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2525 : 1)

จิตรกรรมไทย จำแนกโดยวัสดุหรือพื้นที่รองรับ อาจแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ดังนี้ คือ (วรรณิภา ณ สงขลา, 2535 : 1)

1. จิตรกรรมฝาผนัง (Mural Painting) เป็นจิตรกรรมที่เคลื่อนที่ไม่ได้เพราะเขียนลงบนโครงสร้างของตัวอาคาร เช่น ฝาผนัง เพดาน เสา คอสอง ช่อ คาน และบานประตู เป็นต้น จิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้ ที่มีอยู่ตามวัดต่าง ๆ มักจะพบเขียนอยู่ที่พระอุโบสถ วิหาร ศาลา หอไตร กรุโบพระเจดีย์หรือพระปรารักษ์ และตามกุฏิต่าง ๆ เป็นต้น เรื่องที่เขียนส่วนมากได้แก่ พระพุทธประวัติเทพชุมนุม ไตรภูมิ ชาดกต่าง ๆ วรรณกรรมทางศาสนา ปรีชาธรรมตำนาน นิทานพื้นบ้าน พระราชพิธี ประเพณี และเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ฯลฯ

2. จิตรกรรมที่เคลื่อนที่ได้ (Easel Painting) เป็นจิตรกรรมที่เขียนลงบนวัสดุที่สามารถเคลื่อนที่ได้ เช่น สมุดข่อย พระบฏ ตู้พระธรรมต่าง ๆ ส่วนใหญ่เป็นภาพที่เขียนด้วยเรื่องราวเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนัง แต่เป็นภาพที่มีพื้นภาพขนาดเล็กกว่าจิตรกรรมฝาผนัง การสร้างองค์ประกอบของภาพ จึงจัดเป็นกลุ่มเล็กและมีเทคนิคที่

ต่างออกไป เช่น การเขียนลายรดน้ำ ลายกำมะลอ หรืออาจปิดทองประดับกระจก เป็นต้น

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า วัตถุประสงค์ของการสร้างจิตรกรรมใน พระพุทธศาสนานั้น มีความมุ่งหมายทั้งในรูปธรรมและนามธรรม ที่ถูกกำหนดให้สัมพันธ์อย่างเป็นระบบกับผังและประเภทอาคารของอาคารพุทธสถานนั้นๆ มิได้เป็น แต่เพียงงานประดับตกแต่งเพื่อความงามหรือเป็นภาพเล่าเรื่องอย่างสามัญเท่านั้น หากแต่ว่า งานจิตรกรรม ดุจได้ทำหน้าที่สำคัญยิ่ง อีกประการหนึ่ง เพื่อเป็นสื่อ สัญลักษณ์ที่สร้างความหมายพิเศษบางประการให้กับพุทธสถาน

4. ความสำคัญของพุทธศิลปะ

งานพุทธศิลป์เป็นงานที่สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อเป็นการอุทิศและเป็นการรับใช้ พระศาสนาโดยตรง ก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของ พุทธศาสนิกชนโดยองค์รวม และเป็นการสืบต่ออายุของพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนใน กาลต่อไป

มีนักปราชญ์และนักวิชาการหลายท่าน ได้ให้ทัศนะคติในเรื่องพุทธศิลป์อัน เป็นงานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาได้อย่างแยบคายและน่าสนใจ ดังปรากฏ ตามความหมายในทัศนะของนักปราชญ์ทั้งหลาย เช่น

อ.จุลทรรศน์ พยาขรานนท์ ข้อความตอนหนึ่งว่า

ศิลปกรรมไทยนั้นเป็นที่รู้จักกันว่า มีการสร้างทำ และปรากฏอยู่เป็นส่วนมาก ในพระอารามต่าง ๆ ซึ่งเป็นวัดทางพระพุทธศาสนา เป็นต้นว่า โบสถ์ วิหาร พระสถูป พระปราสาท เป็นงานด้านสถาปัตยกรรม พระพุทธปฏิมา ลวดลายปูนปั้น งานสลักไม้ ตกแต่งต่าง ๆ เป็นงานด้านประติมากรรม และมีรูปภาพไว้ตามฝาผนังภายในโบสถ์ หรือศาลาการเปรียญเป็นงานด้านจิตรกรรม ศิลปกรรมที่สร้างทำขึ้น เพื่อประโยชน์ ในทางพระพุทธศาสนา เหล่านี้เรียกว่างาน “พุทธศิลป์”

ช่างศิลปะซึ่งเป็นผู้ออกความคิดอำนวยความสะดวกงานศิลปกรรมต่าง ๆ นั้นส่วนใหญ่คือพระสงฆ์ที่เป็นช่าง สามารถทำการช่างได้ เมื่อสมัยแรกๆ ที่พระสมณทูตนำ พระพุทธศาสนาจากประเทศอินเดียเดินทางเข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทยเรา นี้ พระ

สมณทูตย่อมจะเอาศิลปะวัตถุเป็นต้นว่า พระพุทธรูป ภูมิมา พระพุทธรูปพิมพ์ และพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถทำงานการช่างศิลปะต่าง ๆ ได้ตามเข้ามาด้วย เพื่อประโยชน์แก่การเผยแพร่พระศาสนา ด้วยอาศัยการสร้างปูชนียสถานบ้าง ปูชนียวัตถุบ้าง ให้ปรากฏแก่คนทั้งหลายให้เป็นเครื่องเจริญศรัทธา ยังให้เกิดความยินดีและน้อมนำขนทั้งหลายให้ฝึกฝืนที่จะสนใจในพระศาสนาเป็นที่สุด (จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์, 2551 : 10)

อ.ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม ได้ให้ความหมาย ซึ่งมีข้อความตอนหนึ่งว่า

ในขั้นต้นนี้ควรทำความเข้าใจกับคำว่า พระพุทธรูป กับพุทธศิลป์ เสียก่อน พระพุทธรูปหมายถึง รูปเคารพแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงเป็นศาสดาของพระพุทธศาสนา ส่วนพุทธศิลป์ หมายถึง พุทธลักษณะทุกประการที่ประกอบกันขึ้นเป็นพระพุทธรูป (ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม, 2517 : 247)

จุดมุ่งหมายในการสร้างงานพุทธศิลปะ

สังคมไทยแต่เดิมนั้นมีพระพุทธศาสนา เป็นแหล่งความรู้และศูนย์รวมจิตใจที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของชนทุกระดับชั้นในสังคมไทย ให้มีวิถีชีวิตที่สอดคล้องและดำเนินไปอย่างสงบสุข โดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำในการสืบทอด และเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า มีพุทธสถาน (วัด) เป็นศูนย์กลางการประกอบพิธีกรรม และมีพุทธศิลปะเป็นเครื่องมือ หรืออุปกรณ์สำคัญในการเผยแพร่คติความเชื่อทางศาสนาไปสู่ประชาชน

จุดมุ่งหมายในการสร้างงาน พุทธศิลปะ ก็เพื่อส่งเสริมเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นสิ่งที่ช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธาปสาทะ หรือความเชื่อมั่นอันจะเป็นบ่อเกิดของฉันทะความฝึกฝืนที่จะรู้ แล้วเกิดความวิริยะพากเพียร อุตสาหะในการอบรม กาย วาจา และใจ ส่งผลให้เกิดปัญญาปรีชาหยั่งรู้เหตุผล และวิมุตติความหลุดพ้นในที่สุด ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา

จุดกำเนิดของพุทธศิลปะนั้น ถือได้ว่าเกิดขึ้นหลังจากพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว โดยเริ่มจากการสร้างพระสถูป เพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุและ

เป็นที่สักการบูชาของพุทธบริษัทผู้มาจากทิศทั้งปวง จึงเกิดเป็นพระธาตุเจดีย์ ต่อเมื่อพุทธบริษัทต้องการใกล้ชิดพระพุทธรองค์โดยจาริกไปยังสังเวชนียสถานทั้ง 4 เพื่อน้อมรำลึกถึงพระองค์จึงเกิดเป็น บริโภคเจดีย์ และเมื่อพุทธบริษัทอยู่ห่างไกลพระธาตุเจดีย์และบริโภคเจดีย์จะไปทำการสักการบูชาได้ยาก จึงสร้างเจดีย์สถานเป็นที่บูชาขึ้นบ้างและเขียนพระธรรมลงเป็นตัวอักษรประดิษฐานไว้เป็นที่บูชาจึงเกิดเป็นธรรมเจดีย์ต่อมาได้สร้างเจดีย์ (สิ่งเคารพบูชา) อื่น ๆ ขึ้นมีเจตนาอุทิศต่อพระพุทธเจ้า อันได้แก่พระพุทธรูป เป็นต้น จึงเกิดเป็นอุเทสิกเจดีย์ ซึ่งสิ่งเคารพบูชาทั้ง 4 รวมเรียกว่า พุทธเจดีย์ อันเป็นมูลเหตุแห่งเจดีย์

สิ่งเคารพบูชาดังข้างต้น อาจกล่าวได้ว่า เป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างงานพุทธศิลป์ โดยเกิดจากความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธรองค์ และได้พัฒนาความศรัทธาเหล่านั้นจากนามรูป สู่รูปธรรม ในรูปของอาคารสถานที่ (สถาปัตยกรรม) สัญลักษณ์แห่งสื่อแสดงความเคารพ (ประติมากรรม) และการเล่าเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาในแง่มุมต่าง ๆ (ประติมากรรม หรือจิตรกรรม) ซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักธรรมทางศาสนาทั้งสิ้น

บทสรุป

บทบาทพระพุทธศาสนาในประชาคมอาเซียน จึงควรมีกรอบที่ชัดเจนโดยยึดสังคัมวัฒนธรรมของแต่ละประเทศเป็นหลัก แต่เชื่อมด้วยกรอบทางวัฒนธรรมตามแนวพระพุทธศาสนาทั้ง 4 ด้านเป็นแกน ก็จะทำให้บทบาทนี้ไม่ได้เป็นการครอบงำวัฒนธรรมของกันและกัน แต่ยิ่งทำให้พระพุทธศาสนาในแต่ละประเทศมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น สิ่งที่สำคัญก็คือ การสร้างกรอบการส่งเสริมให้ชัดเจนในการสร้างบทบาทพระพุทธศาสนาใน 4 มิติให้ได้รับการยอมรับร่วมกันก่อนจึงจะทำให้มีพลังและความเป็นรูปธรรม ไม่กระทำดังเช่นผ่านมาที่แต่ละประเทศต่างก็ทำในส่วนของตน ประเทศไหนมีแรงมากก็ทำได้ดี ประเทศไหนมีแรงน้อยก็ทำไม่ได้ไม่บรรลุวัตถุประสงค์ ไม่ได้กระทำในความเข้าใจที่เป็นอาเซียน แต่ต่อไปจะต้องร่วมมือกันในนามอาเซียน เพื่อให้เกิดความเป็นเอกภาพในความหลากหลาย เพื่อวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ด้านคือ สังคมดี สังคม

สันติสุข และสังคมเสมอภาค ผู้ที่จะผลักดันบทบาทเหล่านี้ทั้งหมดก็ต้องอาศัยผู้เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งในส่วนภาครัฐและเอกชน เชื่อกันว่าการรวมตัวกันของประชาคมอาเซียนจะไม่ใช่การแข่งขันกันเอง แต่เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แกกันและกันตามเจตนารมณ์ของผู้คิดวางแผนในการสร้างประชาคมอาเซียน

การสร้างความเข้มแข็งของบทบาทดังกล่าว พุทธศิลป์ได้สร้างผ่านคุณค่าของพุทธศิลป์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ก็คือ ความสวยงาม งดงาม ให้อารมณ์สะเทือนใจ และความประทับใจแก่ผู้ชม แต่เมื่อเป็นพุทธศิลป์ หรือศิลปะในทางพระพุทธศาสนา นอกจากจะให้ความงามในทางศิลปะและองค์ประกอบทางศิลปะแล้ว กลับให้คุณค่าในด้านความเคารพ นับถือ ยกย่อง หรือเทิดทูนบูชาแก่ผู้พบเห็น ทั้งในแง่อามิสบูชา คือ การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ และในแง่ธรรมาบูชา คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอน เพราะศิลปะแขนงนี้เกิดมาจากศรัทธา หรือความเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เป็นแรงบันดาลใจให้ศิลปินสร้างศิลปะเหล่านี้ขึ้น คุณค่าของพุทธศิลป์ในทุกประเทศเป็นเช่นเดียวกัน กล่าวคือ 1) เป็นสัญลักษณ์หรือตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งพุทธศาสนิกชนทั่วโลกยังให้ความเคารพนับถือเสมือนเป็นตัวแทนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกด้วย 2) เป็นเครื่องระลึกนึกถึงคุณของพระรัตนตรัย และยังเป็นการแสดงถึงความศรัทธาปสาทะต่อพระรัตนตรัยคือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ อีกด้วย ซึ่งเป็นคุณค่าหลักทางพุทธศิลป์ทุกประเภท ไม่ว่าจะเป็นประเภทจิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม และปฏิมากรรม 3) เป็นการบันทึก หรือเล่าประวัติความเป็นมาขององค์พระศาสดา 4) เป็นแหล่งเก็บรวบรวมหลักพระธรรมวินัย หรือหลักพระธรรมคำสั่งสอนในทางพระพุทธศาสนา ศิลปะในด้านนี้ได้แก่ คัมภีร์พระไตรปิฎก 5) เป็นที่พักอาศัยของนักบวชในทางพระพุทธศาสนา เช่น วัด อาราม นอกจากนี้วัดยังเป็นสถานที่ที่เก็บ หรือรวบรวมศิลปะทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ เอาไว้ด้วย

การเปลี่ยนแปลงการจัดการพุทธศิลป์ของอาเซียนในกระแสโลกาภิวัตน์ ย่อมมี ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการพุทธศิลป์ให้รอดพ้นจากการถูกทำลาย อย่างน้อย

โดยเฉพาะการทำลายด้วยน้ำมือของคนนั้น ในสมัยปัจจุบัน ได้มีการเปลี่ยนแปลงการจัดการพุทธศิลปะในกระแสโลกาภิวัตน์ ที่ได้สัมฤทธิ์ผลมาก ดังตัวอย่างการจัดการของรัฐบาลในประเทศอินโดนีเซีย ซึ่งถึงแม้ว่า ประเทศอินโดนีเซีย จะเป็นประเทศมุสลิมก็ตาม แต่เมื่อพวกเขาตระหนักถึงคุณค่าของศิลปะ ที่ไม่แยกแยะว่าเป็นของศาสนาอื่น แต่เป็นศิลปะของประเทศ เป็นศิลปะที่บ่งบอกถึงประวัติศาสตร์ในอดีตที่เจริญรุ่งเรืองของตนเอง เป็นศิลปะของโลกด้วย อีกทั้งยังเป็นศิลปะเศรษฐกิจที่นำนักท่องเที่ยวของเที่ยวชมความงาม ความไม่เหมือนของใคร นำเงินตามเข้าประเทศในแต่ละปีเป็นจำนวนมากมหาศาลด้วย

เอกสารอ้างอิง

ที.ม.(ไทย) 10/152-162/126-136.

ช.อุ.(ไทย) 25/10/183-187.

กรมศิลปากร. (2540). *วัดหลวงสมัยรัตนโกสินทร์*. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.(2555). *สังคมและวัฒนธรรม*.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

จุลทรรศน์ พยาฆรานนท์. (2551). *ลักษณะไทย*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนพับลิชชิ่ง.

จารุวรรณ พึ่งเทียร. (2553). *พุทธศิลป์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

จำนงค์ ทองประเสริฐ. (2547). *วัฒนธรรมไทยภาษาไทย*. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

ชยาภรณ์ สุขประเสริฐ. (2559). *พุทธศิลป์ : ถิ่นไทย*. *วารสารพุทธอาเซียนศึกษา*, 1(2), 59 – 74.

ชะลูด นิ่มเสมอ. (2532). *การเข้าถึงศิลปะในจิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.

พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต). (2540). *ศิลปะศาสตร์เพื่อการศึกษายั่งยืน*.

กรุงเทพมหานคร : บ.ส่งสยาม จำกัด.

พระธรรมปิฎก (ประยูรค์ ปยุตโต). (2540). *พระพุทธศาสนาในอาเซียน*.

กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา.

พระยาอนูมานราชชน (เสถียร โกเศศ). (2515). *หนังสือศิลปะสงเคราะห์*.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณาคาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรม*. กรุงเทพมหานคร : ราชบัณฑิตยสถาน.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหา*

จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

_____. (2545). *พระผู้ทรงเป็นปราชญ์แห่งพระพุทธศาสนา*.

กรุงเทพมหานคร : บ.21 เซนจูรี จำกัด.

สงวน รอดบุญ. (2539). *ศิลปกรรม*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา.

_____. (2535). *พุทธศิลป์ สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 12*

สิงหาคม 2535. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์วิสิทธิ์วัฒนา.

วรรณิภา ณ สงขลา. (2535). *จิตรกรรมไทยประเพณี ชุดที่ 002 เล่มที่ 3 วัดชลธาราลิง*

เท. กรุงเทพมหานคร : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2517). *ตำนานพุทธเจดีย์*.

กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์คลังวิทยา.

สมชาติ ภูมิโชติ. (2529). *จิตรกรรมไทย*. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2540). *วัฒนธรรมวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2535). *แนวคิดและวัตถุประสงค์ของจิตรกรรมไทย*, เอกสารการ

สอนชุดศิลปะกับสังคมไทย หน่วยที่ 6-10. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. (2525). *คู่มือพระปฐมโพธิกถา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร :
ไทยวัฒนาพานิช.

สันติ เล็กสุขุม. (2535). *จิตรกรรมไทย – แบบประเพณีและแบบสากล*, เอกสารสอนชุด
วิชา กับ สังกศนุไทย หน่วยที่ 1-5, พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ศิลป์ พีระศรี. (2525). *ศิลปะสงเคราะห์*. แปลโดย พระยาอนุนมานราชชน. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ศูนย์การทหารราบ.

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. (2517). *แคว้นทริภุญชัย, ในศิลปะและโบราณคดีในประเทศไทย*.
กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล. (2520). *พุทธศิลป์ล้ำเลิศควรชู*. กรุงเทพมหานคร : สำนัก
นายกรัฐมนตรี.

อนุวิทย์ เจริญศุกกุล. (2529). แนวการศึกษาและวิจัยสาขาประวัติศาสตร์
สถาปัตยกรรมในประเทศไทย, *วารสารหน้าจั่ว*, 6, 78 – 93.

อำนาจ เย็นสบาย. (2532). *ศิลปะพิจารณา*. กรุงเทพมหานคร : แสงศิลปการพิมพ์.

อารี สุทธิพันธุ์. (2528). *ศิลปะกับมนุษย์*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนา
พานิช.

เว็บไซต์

สุวิญ รักษัตย์.(2556). *บทบาทพระพุทธศาสนาในประเทศไทยอาเซียน*. สืบค้นเมื่อ 25
กรกฎาคม 2560 จาก <http://gs.mbu.ac.th/index.php/2013-08-14-04-11-51/2013-10-24-10-38-52/32-2013-08-14-04-22-10>

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี (2558). *ศาสนาพุทธแบบทิเบต*. สืบค้นเมื่อ 25 กรกฎาคม
2560 จาก <https://th.wikipedia.org/wiki/ศาสนาพุทธแบบทิเบต>

พระไพศาล วิสาโล. (2553). *ศิลปะกับพุทธศาสนา* สืบค้นเมื่อ 20 สิงหาคม 2563 จาก
<https://www.visalo.org/article/2553>